

Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Ku zintegrowanemu podejściu do dziedzictwa kulturowego w Europie

(2015/C 195/04)

Sprawozdawca: Cristina Mazas Pérez-Oleaga (ES/EPL), minister ds. gospodarki, opodatkowania i zatrudnienia, autonomiczna wspólnota Kantabria

Dokument źródłowy: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Ku zintegrowanemu podejściu do dziedzictwa kulturowego w Europie”

COM(2014) 477 final

I. ZALECENIA POLITYCZNE

EUROPEJSKI KOMITET REGIONÓW

Różnorodność i zintegrowane podejście do dziedzictwa kulturowego

1. Z zadowoleniem przyjmuje komunikat „Ku zintegrowanemu podejściu do dziedzictwa kulturowego w Europie”, którego celem jest z jednej strony ocena wpływu dziedzictwa kulturowego na gospodarkę i społeczeństwo, a z drugiej uwypuklenie faktu, iż Europa znajduje się w zwrotnym punkcie, a mianowicie stoi przed możliwością znalezienia odpowiedzi na wyzwania, z jakimi boryka się sektor dziedzictwa kulturowego, za pośrednictwem strategicznego, globalnego i zintegrowanego podejścia. Szczególnie dobrze ocenia zwrócenie uwagi na to, jak ważne jest wykorzystanie szans korzystnych z punktu widzenia inteligentnego i trwałego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu, a także zaapelowanie o pełne wykorzystanie funduszy europejskich przeznaczonych na dziedzictwo kulturowe. Podziela zdanie Komisji, iż wymiana sprawdzonych rozwiązań i koncepcji wymaga prowadzenia na wszystkich poziomach – od lokalnego po europejski – ściślejszej i lepiej skoordynowanej współpracy, i proponuje swój udział w tym procesie.

2. Odnotowuje owocne prace prowadzone już od dawna przez Radę Europy w obszarze dziedzictwa kulturowego i zachęca do utrzymania bliskich kontaktów dotyczących zarówno ustawodawstwa, jak i praktyki. W związku z omawianym komunikatem zwraca uwagę na konwencję ramową z Faro w sprawie ochrony dziedzictwa kulturowego, mającej za cel ochronę wszystkich istniejących w Europie form dziedzictwa kulturowego, które wspólnie tworzą podstawy pamięci, wzajemnego zrozumienia, tożsamości, poczucia przynależności i kreatywności⁽¹⁾. Jednocześnie z uwagą śledzi działalność światowego forum UNESCO ds. kultury i przemysłu kultury, którego cele są zgodne ze stanowiskiem Komitetu opowiadającego się za pełnym uwzględnieniem kultury i dziedzictwa kulturowego w ramach programu na rzecz rozwoju na okres po 2015 r., przy całkowitym poszanowaniu zasady pomocniczości⁽²⁾.

3. Podkreśla znaczenie roli, jaką mają do odegrania wszystkie poziomy sprawowania rządów, przy aktywnym udziale zainteresowanych podmiotów, w ochronie i utrzymaniu europejskiego dziedzictwa kulturowego a także, mając na uwadze wyzwania XXI wieku, w uznaniu korzyści płynących z różnorodności dziedzictwa kulturowego dla ożywienia gospodarczego. Zgodnie z traktatem lizbońskim, Unia szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową oraz czuwa nad ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego Europy⁽³⁾. Unia przyczynia się do rozkwitu kultur państw członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego⁽⁴⁾. To właśnie różnorodność kulturowa, historyczna i społeczna będzie źródłem innowacji w przyszłości i to zarówno w dziedzinie gospodarczej, naukowej, artystycznej i politycznej, jak też w życiu codziennym.

⁽¹⁾ Konwencja ramowa Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro, 27 października 2005 r.

⁽²⁾ Deklaracja z Florencji zatytułowana „Kultura, kreatywność i rozwój równoważony. Badania, innowacje, szanse” – trzecie światowe forum UNESCO ds. kultury i przemysłu kultury (FOCUS), 4 października 2014 r.

⁽³⁾ Artykuł 3 ust. 3 TUE.

⁽⁴⁾ Artykuł 167 TFUE.

4. Zaznacza, że dziedzictwo kulturowe stanowi integralny element sektora kultury i sektora kreatywnego, obejmuje przekazywane od pokoleń zasoby, dobra oraz wiedzę materialną, niematerialną i naturalną, a także może pomóc w kształtowaniu wizerunku gmin, miast i regionów oraz wnieść znaczny wkład w realizację celów strategii „Europa 2020” i we wzmocnienie spójności społecznej. Stanowi ono wspólną wartość i wspólny zasób, który – jeśli zostanie należycie doceniony – może pomóc w opracowaniu wizji przyszłości. Zachowanie dziedzictwa, uwypuklenie jego wartości oraz zagwarantowanie jego ciągłości to wspólna misja, odpowiedzialność i cel. W sprawie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego państw członkowskich UE Komitet zgadza się z komunikatem, w którym podkreśla się znaczenie art. 36 Traktatu⁽⁵⁾, rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury⁽⁶⁾, jak również dyrektywy 2014/60/UE w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprawdzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego.

5. Uważa, że rola dziedzictwa kulturowego pozostaje niedoceniona. Część pomocy państwa przeznaczona na cele związane z dziedzictwem kulturowym nieustannie się kurczy. Biorąc pod uwagę, że dziedzictwo kulturowe jest nie tylko wartością ekonomiczną i że cięcia finansowe mogą mieć na nie wpływ, konieczne jest poszukiwanie nowych sposobów finansowania ochrony ogromnego dziedzictwa kulturowego, jakie posiada Unia Europejska. Z zadowoleniem przyjmuje więc postępy poczynione przez Komisję w dziedzinie środków legislacyjnych, a mianowicie poszerzenie – w kontekście modernizacji przepisów dotyczących pomocy państwa – zakresu stosowania ogólnego rozporządzenia w sprawie wyłączeń blokowych⁽⁷⁾ na pomoc przeznaczoną na promowanie kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Tym samym uznaje się z jednej strony znaczenie dziedzictwa kulturowego dla tworzenia zatrudnienia, a z drugiej jego rolę jako przekazywacza tożsamości i wartości konstytuujących społeczeństwo. Oba te elementy należy wziąć pod uwagę, przyznając pomoc państwa.

6. Odnotowuje, że dziedzictwo naturalne jest nieodłączną częścią dziedzictwa kulturowego, i ubolewa, że w komunikacie brakuje wzmianki o tym. Przyjmuje w tym względzie z zadowoleniem fakt, że w rozporządzeniu Komisji (UE) nr 651/2014⁽⁸⁾ wyraźnie stwierdza się: „Jako że dziedzictwo naturalne ma często istotne znaczenie dla kształtowania dziedzictwa artystycznego i kulturowego, zachowanie dziedzictwa w rozumieniu niniejszego rozporządzenia należy rozumieć jako obejmujące również dziedzictwo naturalne powiązane z dziedzictwem kulturowym lub formalnie uznawane przez właściwe organy publiczne państwa członkowskiego”.

7. Z zadowoleniem przyjmuje stwierdzenie zawarte w zmienionej niedawno dyrektywie 2014/52/UE w sprawie oceny oddziaływania na środowisko⁽⁹⁾, iż należy również uwzględnić potencjalny wpływ projektów publicznych i prywatnych na dziedzictwo kulturowe. Te przepisy europejskie mogą mieć zachęcający wpływ na środki wprowadzane przez władze samorządowe w obszarze kultury, jak też na zintegrowany rozwój oraz możliwość ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego w ramach kompleksowych planów tych władz w zakresie urbanistyki i rozwoju terytorialnego.

8. Zwraca uwagę na fakt, że niszczenie własności kulturalnej, jak również nieuprawnione wykopaliska oraz handel dobrami kultury zagrażają stabilności i ochronie dziedzictwa kulturowego i nadal stanowią zagadnienie wymagające wspólnych działań na szczeblu europejskim i międzynarodowym. Takie działania wymagają otwartych kanałów komunikacji i ścisłej współpracy państw członkowskich UE i krajów kandydujących oraz państw trzecich. Komitet przyjmuje z zadowoleniem wprowadzenie systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym (IMI), ustanowionego na mocy rozporządzenia (UE) nr 1024/2012, oraz z niecierpliwością oczekuje utworzenia modułu systemu IMI, który będzie specjalnie dostosowany do dóbr kultury i powinien ułatwić wdrożenie dyrektywy 2014/60/UE.

⁽⁵⁾ Art. 36 Traktatu przewiduje zakazy lub ograniczenia przywozowe, wywozowe lub tranzytowe uzasadnione względami ochrony narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej.

⁽⁶⁾ Rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury ustanawia przepisy gwarantujące, że wywóz dóbr kultury podlega jednolitym kontrolom na zewnętrznych granicach Unii. Dobra kultury obejmują m.in. przedmioty pochodzące bezpośrednio z wykopalisk, odkryć lub terenów archeologicznych w państwie członkowskim.

⁽⁷⁾ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu. (Pomoc na inwestycje w kulturę i zachowanie dziedzictwa kulturowego wynosi 100 mln euro na projekt, a na pomoc operacyjną w tym zakresie – 50 mln euro na przedsięwzięcie.)

⁽⁸⁾ Motyw 72.

⁽⁹⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/52/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2011/92/UE w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko.

9. Uważa, że Komisja powinna zaradzić brakowi ogólnounijnych danych na temat wkładu dziedzictwa kulturowego we wzrost gospodarczy i spójność społeczną. Zachęca w związku z tym do stworzenia i uruchomienia jednej europejskiej bazy danych, do której mogłyby się przyczynić różne projekty rozwijane w tym celu⁽¹⁰⁾. Zachęca też do opracowania norm, które mogłyby stanowić punkt wyjścia do przeprowadzenia analiz kosztów i korzyści, które mogą pokazać zakres wkładu gospodarczego i społecznego dziedzictwa kulturowego, wskazując na rzeczywiste korzyści tego dziedzictwa jako podstawę do podjęcia dodatkowych działań w zakresie jego ochrony.

10. Popiera zastosowanie otwartej metody koordynacji w ramach Europejskiej agendy kultury, gdyż systematyzuje ona współpracę kulturalną za pomocą celów strategicznych oraz ułatwia komunikację między państwami członkowskimi, rozpowszechnianie sprawdzonych rozwiązań i wzajemne uczenie się. Zaleca zbadanie, wraz z Komisją, możliwości swojego uczestnictwa od 2015 r. w grupach roboczych przewidzianych w nowym planie prac w dziedzinie kultury. Przypomina ponadto, że przedstawiciele krajowi powinni regularnie odbywać konsultacje z podmiotami lokalnymi i regionalnymi, aby przedstawić uwagi jak najbardziej rzetelnie⁽¹¹⁾, a także aby upewnić się, że wiedza, umiejętności i doświadczenia zgromadzone na szczeblu terytorialnym oraz kreatywne i nowatorskie propozycje związane z wynikami osiągniętymi w kluczowych dziedzinach zostaną docenione dzięki rozpowszechnieniu sprawdzonych rozwiązań.

Dziedzictwo kulturowe i tożsamość

11. Podkreśla, że dziedzictwo kulturowe stanowi podwaliny tożsamości lokalnej, regionalnej, krajowej i europejskiej. Jego zachowanie i ochrona, jak też wzmocnienie tożsamości społecznej na szczeblu lokalnym i regionalnym, są zasadniczymi elementami trwałości, które pozwolą zachować wartości wspólnotowe dla przyszłych pokoleń oraz utrzymać specyficzne tradycje i wiedzę. Dziedzictwo kulturowe koncentruje się na społeczeństwie i odgrywa pierwszoplanową rolę w zwalczaniu ubóstwa i wykluczenia społecznego, gdyż stanowi źródło rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Zaznajomienie się z dziedzictwem kulturowym na szczeblu lokalnym i regionalnym powinno być nieodłączną częścią wszystkich programów kształcenia formalnego.

12. Podkreśla, że lokalne wartości kulturowe – twórczość artystyczna, literacka, audiowizualna i architektoniczna, działalność kreatywna, współczesna kultura, rzemiosło, folklor, dziedzictwo archeologiczne, historyczne, religijne i etnograficzne, dialekty, muzyka, produkty żywnościowe i gastronomia, krajobraz i natura, wiedza specjalistyczna i tradycyjna, umiejętności, żywe tradycje itp. – ściśle wiążą się z tożsamością, która z kolei ma swoje korzenie w dziedzictwie materialnym, niematerialnym i naturalnym społeczności. Komitet przypomina, że rozwijanie kultury na poziomie lokalnym wzmacnia tożsamość miasta lub regionu oraz jego specyficzny charakter. Połączenie różnych tożsamości, na zasadzie wzajemnego szacunku, pomaga budować wspólne dziedzictwo kulturowe. Powstałe w ten sposób produkty kulturowe tworzą unikalną wartość lokalną. Czynniki kulturowe są również ważne na poziomie europejskim⁽¹²⁾.

13. Zaznacza, że to niematerialne dziedzictwo kulturowe determinuje tożsamość regionu, a jego uwypuklenie sprzyja rozwojowi regionalnemu. W ramach współpracy transgranicznej i transnarodowej można zaobserwować szereg dobrych praktyk z zakresu rozwoju strategii opartych na niematerialnych zasobach kulturowych. Skupiając się na unikalnych i szczególnych elementach, przykłady te kierują naszą uwagę na rzeczy, z których możemy być dumni, a jednocześnie zwiększają atrakcyjność lokalnych lub regionalnych obszarów z punktu widzenia konkurencyjności przedsiębiorstw⁽¹³⁾ i pomagają w tworzeniu miejsc pracy.

14. Zauważa, iż ochrona dziedzictwa kulturowego przyczynia się do rozbudzania poczucia tożsamości dzięki uwrażliwianiu na przekazywane z pokolenia na pokolenie wartości, rozwijaniu poczucia przynależności, nawiązywaniu do koncepcji tworzenia przyjaznych przestrzeni (*placemaking*) i samemu ich docenianiu. Może to przyczynić się do rozwinięcia partnerstwa społecznego oraz struktur partnerstwa publiczno-prywatnego, a stałe wysiłki na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego mogą ułatwić tworzenie miejsc pracy i wspierać gospodarkę społeczną. W związku z tym Komitet uważa, że istotna jest wymiana zgromadzonych w innych państwach doświadczeń w zakresie całościowej klasyfikacji i ochrony dziedzictwa lokalnego.

⁽¹⁰⁾ Wspomniany w komunikacie Komisji projekt „W Europie dziedzictwo kulturowe się liczy: opracowanie europejskiego wskaźnika wartości dziedzictwa kulturowego” może się przyczynić do zebrania na szczeblu europejskim danych dotyczących tych kwestii, umożliwiając kompilację wyników badań prowadzonych na szczeblu krajowym, regionalnym, lokalnym lub sektorowym w ramach europejskiej mapy.

⁽¹¹⁾ CdR 2391/2012 fin.

⁽¹²⁾ CdR 2391/2012 fin.

⁽¹³⁾ Np. w dziedzinie współpracy transnarodowej projekt „Cultural Capital Counts” (2011–2014) skupia 10 terytoriów z 6 państw Europy Środkowej w celu promowania rozwoju tego regionu, przy poszanowaniu tradycji, wiedzy i umiejętności oraz uwypukleniu ich dziedzictwa kulturowego w ramach prowadzonej współpracy. Projekt, współfinansowany przez EFRR, jest wdrażany w ramach programu „CENTRAL EUROPE”.

Dziedzictwo kulturowe jako zasób gospodarczy

15. Zdaniem Komitetu ważne jest, by polityka zrównoważonego rozwoju dziedzictwa kulturowego korzystnie wpływała w krótkiej, średniej i długiej perspektywie na poprawę sytuacji gospodarczej i jakości życia w odnośnych regionach. Dziedzictwo kulturowe może stymulować planowanie rozwoju lokalnego i regionalnego sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz rozwojowi branż kreatywnych, jak też przyczynia się do wzrostu gospodarczego poprzez poszerzanie dostępu do dóbr kultury. Ważnym aspektem konkurencyjności jest otwartość na innowacyjne rozwiązania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, które byłyby wprowadzane również za pomocą partnerstw publiczno-prywatnych.

16. Podkreśla konieczność lepszego zintegrowania w ramach zmienionej strategii „Europa 2020” sektora dziedzictwa kulturowego, kultury, sektora kreatywnego i związanych z nimi inicjatyw przewodnich, a także dopilnowania, by strategia ta uwzględniała elementy świadczące o wkładzie dziedzictwa kulturowego w gospodarkę.

17. Uważa za konieczne zwiększenie środków na kulturę i sektor kreatywny, które wiążą się z dziedzictwem kulturowym, w ramach nowych funduszy (np. EFRR, EFS, EFFROW i Europejski Fundusz Rybacki) i programów (np. „Kreatywna Europa” i 7. program ramowy), a także lepsze zintegrowanie dziedzictwa kulturowego w nowym okresie finansowania UE (2014–2020). Pozytywnie przyjmuje zwłaszcza sporządzenie wykazu działań w obszarze dziedzictwa kulturowego w ramach polityk i programów UE⁽¹⁴⁾. Zaleca pełne wykorzystanie zasobów UE z uwagi na opracowanie i wdrożenie strategii lokalnych i regionalnych zawierających kreatywne i innowacyjne cele. Pierwszorzędne znaczenie ma stworzenie optymalnych synergii między funduszami a programami europejskimi, tak aby zagwarantować skuteczność i wydajność. Komisja wnosi tu wkład dzięki swoim wytycznym dotyczącym koordynacji, synergii i komplementarności między funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi, programem „Horyzont 2020” i innymi programami zarządzanymi bezpośrednio przez Komisję w dziedzinie badań, innowacji i konkurencyjności⁽¹⁵⁾.

18. Podkreśla, że w kontekście rozwoju gospodarki regionalnej oraz strategii i programów rozwoju regionalnego, terytorialnego i miejskiego trzeba mieć na uwadze zachowanie kultur i zasobów kulturowych będących nośnikami wartości, dopilnować, by obciążenia nie przekraczały możliwości środowiska i regionów oraz pamiętać o zagadnieniach związanych z ochroną środowiska. Interwencje, środki i narzędzia respektujące środowisko i przyrodę oraz efektywne energetycznie, które mogłyby zapobiec efektom katastrof naturalnych (np. powodziom) czy wywołanym przez człowieka, mają do odegrania istotną rolę w łagodzeniu skutków zmiany klimatu oraz w zapewnianiu skuteczności rozwoju opartego na atutach lokalnych i regionalnych.

19. Za ważny uznaje rozwój dziedzictwa kulturowego budynków, dzięki czemu miejsca dziedzictwa kulturowego zyskują nowe funkcje w ramach rewitalizacji miast i co przyczyni się, przy udziale MŚP, do zatrudnienia i tworzenia miejsc pracy. Przy renowacji zabytków profesjonalna wiarygodność wzrasta, gdy zabiegów dokonuje się nie tylko przy użyciu tradycyjnych materiałów, ale również tradycyjnych i współczesnych technik. Ta wiedza, jak i sam zabytek, musi zostać zachowana i należy ją przekazywać w ramach szkolenia zawodowego. Na rynku będzie istniało zapotrzebowanie na przeszkolonych i kompetentnych pracowników. Na poziomie lokalnym i regionalnym istnieje szereg wzorcowych rozwiązań w dziedzinie wspierania i promowania kreatywnego środowiska, wykorzystywania możliwości oferowanych przez różnorodność kulturową czy integracji strategii kulturowych w ramach rozwoju lokalnego i regionalnego dla realizacji celów strategii „Europa 2020”. Europejski Komitet Regionów wnosi wkład w rozpowszechnianie wiedzy i dzielenie się doświadczeniami w tym obszarze. Te sposoby podejścia i praktyki sprzyjają kształtowaniu trwałego ekosystemu kulturowego, stymulując ducha twórczej przedsiębiorczości.

20. Z zadowoleniem przyjmuje fakt, iż Komisja wysuwa na pierwszy plan, w kontekście wartości gospodarczej dziedzictwa kulturowego, europejską branżę budowlaną oraz inwestycje w obiekty historyczne, gdyż i jedne i drugie tworzą miejsca pracy i przyczyniają się do podejmowania nowych działań w gospodarce. Zachęca władze lokalne i regionalne do udziału w zarządzaniu dziedzictwem architektonicznym i budynkami historycznymi, często publicznymi, oraz do ich wykorzystania w różnorodny sposób w celu wygenerowania dochodów i zapewnienia konserwacji i trwałości tych miejsc. Odnotowuje, że program Europejskie Stolicy Kultury stanowi ważny wkład UE w zachowanie dziedzictwa architektonicznego i nadanie mu nowego wymiaru. W ramach tego programu można by ożywić niektóre miejsca historyczne i dzielnice miejskie, równoległe do procesu zarządzania i refleksji w związku z dziedzictwem gospodarczym i terenami przemysłowymi.

⁽¹⁴⁾ Komisja Europejska, *Mapping of Cultural Heritage actions in European Union policies, programmes and activities*, http://ec.europa.eu/culture/library/reports/2014-heritage-mapping_en.pdf

⁽¹⁵⁾ *Enabling synergies between European Structural and Investment Funds, Horizon 2020 and other research, innovation and competitiveness-related Union programmes – Guidance for policy-makers and implementing bodies*, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/synergy/synergies_en.pdf

21. Zaznacza, że władze samorządowe, jako szczebel najbliższy obywatelom, powinny odgrywać pierwszoplanową rolę w rozbudowywaniu poczucia odpowiedzialności w obszarze ochrony środowiska naturalnego i stworzonego przez człowieka, korzystnej zmiany nastawienia oraz mobilizacji społeczeństwa w tych kwestiach. Powszechne powinno stać się regularne monitorowanie warunków dziedzictwa architektonicznego. Władze powinny również sprzyjać rozpowszechnianiu sposobów konserwacji oraz szkoleń urzędników i właścicieli zabytków.

22. Powtarza, że na wszystkich poziomach polityka dotycząca MŚP musi być dostosowana do różnych modeli biznesowych i współdziałać z nimi, tak aby w jak największym stopniu sprzyjać powstawaniu miejsc pracy i zrównoważonemu wzrostowi gospodarczemu (np. branże kulturalne i kreatywne)⁽¹⁶⁾.

23. We wszystkich obszarach dziedzictwa kulturowego należy wspierać udział kapitału prywatnego, co wymaga zarówno zachęt fiskalnych, jak i kształtowania opinii publicznej poczuwającej się do odpowiedzialności za zachowanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Przypomina, że sektor prywatny odgrywa często ważną rolę w promowaniu kultury w ramach społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, za pośrednictwem darowizn lub innych form wsparcia; niemniej samorządy lokalne i regionalne mogą przyczyniać się do tworzenia warunków sprzyjających jak najlepszemu wykorzystywaniu tej pomocy⁽¹⁷⁾.

Turystyka kulturalna

24. Jest przekonany, że dziedzictwo kulturowe stanowi potężny motor rozwoju lokalnego i regionalnego całego społeczeństwa i tworzy ważne dobra materialne dzięki promowaniu zrównoważonej i odpowiedzialnej turystyki kulturalnej wysokiej jakości, której rozwój opiera się na dziedzictwie materialnym i niematerialnym wspólnot lokalnych i regionalnych. Zdaniem Europejskiego Komitetu Regionów fundamentalne znaczenie przypada tworzeniu synergii między strategiami dotyczącymi zrównoważonej turystyki a sektorem kultury i branżami kreatywnymi na poziomie lokalnym i regionalnym w celu wspierania wzrostu gospodarczego i zatrudnienia oraz ułatwiania dostępu do kultury.

25. Niemniej wskazuje na znaczenie zachowania odpowiedniej równowagi między rozrastaniem się sektora turystyki kulturalnej a ochroną dziedzictwa kulturowego.

26. Jeśli chodzi o wykorzystanie wielofunkcyjnego potencjału dziedzictwa kulturowego, zwraca uwagę na szlaki kulturowe, które – wewnątrz kraju i poza nim, przy udziale społeczeństwa i wszystkich zainteresowanych stron – przyczyniają się w znacznym stopniu do rozpowszechniania lokalnych i regionalnych wartości kulturowych, a jednocześnie, w złożony sposób, do tworzenia miejsc pracy i funkcjonowania przedsiębiorstw (np. wytwarzanie i transport produktów lokalnych, zakwaterowanie, restauracje). Szlaki wytyczone według określonego motywu⁽¹⁸⁾ – jako tematu przewodniego – łączą często kierunki podróży, gminy i miasteczka oraz tym samym wzmacniają różnorodność oferty turystycznej i profil dziedzictwa kulturowego (architektonicznego, przyrodniczego, kulinarnego i niematerialnego) obszarów wiejskich. Szlaki kulturowe (ścieżki spacerowe, rowerowe itp.) mogą również wnieść istotny wkład w poprawę zdrowia ludności.

27. Zwraca uwagę, że w ramach turystyki kulturalnej związanej z gastronomią specjalności lokalne są uważane za istotny składnik kultury, który przyciąga turystów dzięki tradycyjnym lokalnym środkom spożywczym i produktom rolnym. Podkreśla, że zrównoważona produkcja żywności i środki mające na celu ochronę różnorodności lokalnego i regionalnego dziedzictwa kulinarnego przyczyniają się do tworzenia nowych, trwałych miejsc pracy, które mogą odegrać kluczową rolę we wzmocnieniu lokalnym i regionalnym, a także w osiągnięciu spójności.

⁽¹⁶⁾ CdR 151/2011 fin.

⁽¹⁷⁾ CdR 400/2011 fin.

⁽¹⁸⁾ Np. szlak „Sissi” (Austria, Niemcy, Węgry i Włochy), obejmujący zamki, rezydencje, parki i kafejki związane z królową węgierską Elżbietą.

28. Podkreśla dużą wartość dodaną programów europejskiej współpracy terytorialnej dla zachowania i wspierania dziedzictwa kulturowego w wymiarze transgranicznym. W wyniku zniesienia granic Europa i jej regiony, miasta i gminy stają się bardziej widoczne dzięki współpracy lokalnej i regionalnej. Jeśli chodzi o turystykę kulturalną, programy te sprzyjają handlowi lokalnymi produktami, a w odniesieniu do branż kreatywnych, umożliwiają wymianę kompetencji i wiedzy, wzmocnienie gospodarki regionalnej i stworzenie nowych możliwości. Pomagają także zapobiegać zanikaniu tradycyjnych umiejętności i rzemiosła, których dotyczą zmiany demograficzne⁽¹⁹⁾. Komitet za ważne uznaje to, aby makroregionalne strategie rozwoju mogły również wносить wkład, w kontekście współpracy transnarodowej, w spójność społeczną, gospodarczą i terytorialną, przekształcając wartości europejskiego dziedzictwa kulturowego w produkt turystyczny oraz prowadząc innowacyjne i kreatywne rozwiązania.

Dziedzictwo kulturowe w społeczeństwie informacyjnym

29. Uznaje, że jednym z wyzwań europejskiej agendy cyfrowej jest cyfryzacja dziedzictwa kulturowego i europejskich zabytków historycznych, dostęp do nich online oraz ich zachowanie dla przyszłych pokoleń. W dziedzinie tej poczyniono już postępy⁽²⁰⁾. Trzeba przemyśleć globalne podejście i rolę dziedzictwa kulturowego oraz przyciągnąć szeroką i nową publiczność, z pomocą technologii i nowych narzędzi komunikacji, co sprzyja tworzeniu wspólnot, wymianie i zwiększaniu wiedzy, aktywności kulturowej, uczeniu się i badaniom naukowym. Jest zdania, że cyfryzacja i nowe technologie tworzą jednocześnie możliwości innowacji z korzyścią dla konkurencyjności. Branże kreatywne i innowacyjne oraz służący im cyfrowy dorobek kulturowy wzajemnie się umacniają.

30. Podkreśla, że muzea, biblioteki i archiwa odgrywają ważną rolę we wzmacnianiu spójności wspólnotowej, gdyż stanowią część dziedzictwa kulturowego. W społeczeństwie informacyjnym XXI wieku trzeba zastanowić się nad rolą i przyszłością lokalnych bibliotek, które w wielu państwach członkowskich są finansowane i zarządzane przez władze lokalne, mając na uwadze dostępność i rozpowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego. Treść nowych usług i mediów cyfrowych nie powinna być planowana jedynie zgodnie z kryteriami ekonomicznymi, lecz powinna zależeć również od potrzeb społecznych i kulturalnych⁽²¹⁾. Konferencje, szkolenia i wizyty studyjne prowadzone w ramach partnerstwa miast mogłyby wnieść wkład w wymianę doświadczeń w dziedzinie badań nad nowoczesnymi rozwiązaniami i dobrymi praktykami.

31. Za istotną uznaje rolę projektów unijnych w promowaniu cyfryzacji i podkreśla znaczenie platformy kulturalnej Europeana, która gromadzi online zasoby europejskich bibliotek, muzeów i archiwów i dąży do zapewnienia wszystkim zainteresowanym elektronicznego dostępu do dziedzictwa kulturowego i naukowego Europy. Przyznaje, że zagadnienia dotyczące praw autorskich oraz wyjaśnienie kwestii praw związanych z wykorzystaniem utworów online pozostają wyzwaniem. Opowiada się za wytyczeniem ram prawnych cyfryzacji.

32. Uznaje, że dziedzictwo filmowe, produkcja filmowa jako źródło wiedzy o historii i społeczeństwie europejskim, stanowi część europejskiego dziedzictwa kulturowego i dlatego warto bliżej zbadać potencjał przemysłowy i kulturowy tego sektora. Nadal mamy do czynienia z przeszkodami, jeśli chodzi o cyfryzację filmów i ich udostępnienie w internecie⁽²²⁾. Kina odgrywają ponadto ważną rolę w przedstawianiu kultury i cywilizacji charakteryzujących poszczególne społeczności. Z uwagi na to, że rewolucja cyfrowa i obciążenia finansowe mogą doprowadzić do stałych zmian w przemyśle lokalnym i regionalnym, KR powtarza swój apel o podjęcie wspólnych wysiłków i współpracy w celu zapobieżenia zanikaniu małych sal kinowych⁽²³⁾ oraz zachęca władze samorządowe do wykorzystania funduszy unijnych przeznaczonych na modernizację miejscowych kin.

⁽¹⁹⁾ Np. „Akademia rzemiosła” (inicjatywa węgiersko-słoweńska): zamieranie rzemiosła stało się impulsem dla tego projektu. Coraz mniej osób kształciło się w tych obszarach, a niektóre techniki i wyspecjalizowane szkoły zostały zamknięte. Projekt umożliwił odwrócenie tej tendencji, stworzył nowe możliwości dla młodzieży i wniósł wkład w zachowanie dziedzictwa kulturowego przy udziale około tysiąca przedsiębiorstw.

⁽²⁰⁾ „Survey Report on Digitisation in European Cultural Heritage Institutions 2014” – sieć tematyczna ENUMERTATE (styczeń 2014 r.).

⁽²¹⁾ CdR 104/2010 fin.

⁽²²⁾ Czwarte sprawozdanie z wdrażania zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie dziedzictwa filmowego i konkurencyjności związanych z nim działań przemysłowych (Komisja – sprawozdanie z lat 2012–2013), 1 października 2014 r.

⁽²³⁾ CdR 293/2010 fin.

33. Podkreśla znaczenie przyswajania sobie, w ramach systemu szkolnictwa, umiejętności cyfrowych od najmłodszych lat, tak aby umożliwić młodemu pokoleniu pełne korzystanie z nowych form dostępu do kultury i lepsze przygotowanie się do przyszłej pracy, zwłaszcza pomagając mu i szerszym rzeszom społeczeństwa poradzić sobie ze skutkami cyfryzacji⁽²⁴⁾.

Integracja dziedzictwa kulturowego w społeczeństwie

34. Z zadowoleniem przyjmuje uznanie w komunikacie wyników programów i inicjatyw unijnych, których celem jest uwrażliwienie opinii publicznej na społeczną wartość dziedzictwa kulturowego oraz szerzenie dialogu międzykulturowego. Znak dziedzictwa kulturowego i europejskie stolice kultury powinny podkreślać bogactwo, różnorodność i wspólne aspekty kultury europejskiej⁽²⁵⁾. Podkreśla, że miasta kandydujące muszą opracować specjalny program kulturalny na podstawie zasobów lokalnych i regionalnych, nadając mu wyraźny wymiar europejski, co przyniesie długotrwałe i pozytywne efekty sektorowi kultury i zaangażowanemu miastu⁽²⁶⁾. Należy przypomnieć, iż postrzeganie przez społeczeństwo dziedzictwa europejskiego jako czynnika rozwoju może pomóc w opracowaniu ujednoczonych wskaźników na poziomie europejskim umożliwiających oszacowanie wpływu tego sektora na gospodarkę regionów oraz na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy.

35. Jest zdania, że ustanowienie Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego, zgodnie z propozycją Rady UE⁽²⁷⁾, przyczyniłoby się do zaznajomienia z tym tematem szerszych kręgów społeczeństwa.

36. Odnotowuje znaczenie nagrody UE w dziedzinie dziedzictwa kulturowego (nagród Europa Nostra) stworzonej w celu zagwarantowania uznania doskonałych prac na rzecz ochrony dziedzictwa i rozpowszechniania osiągnięć technicznych najwyższej jakości. Pozwala to zmobilizować zainteresowanych obywateli, społeczeństwo obywatelskie, władze lokalne i regionalne, prywatne fundacje oraz przedsiębiorstwa w celu ożywienia zabytków i miejsc historycznych. W tym obszarze wkład wnosi również nowy program „Kreatywna Europa”, który kładzie nacisk szczególnie na transnarodową aktywność sektora kultury i sektora kreatywnego⁽²⁸⁾.

37. Uważa, że należy zostrzyć kary za wandalizm wobec zabytków, środowiska i jego elementów artystycznych, a także stanowisk archeologicznych.

38. Podziela opinię, iż badania w obszarze dziedzictwa kulturowego przyczyniają się do jego zachowania, rozwoju i promowania. 7. program ramowy w zakresie badań i rozwoju, inicjatywy w zakresie wspólnego planowania oraz program „Horyzont 2020” mogą zapewnić dynamiczny rozwój i trwałość europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki promowaniu badań i innowacji służących przeciwdziałaniu zmianie klimatu oraz zagrożeniom i katastrofom naturalnym. Z zadowoleniem przyjmuje mające się wkrótce rozpocząć program i ramy działania na rzecz badań i innowacji w dziedzinie dziedzictwa kulturowego i apeluje w tym kontekście o wprowadzenie mechanizmu współpracy z władzami lokalnymi i regionalnymi.

39. Zaznacza konieczność powszechnego udostępnienia dóbr i usług kultury oraz zmniejszenia nierówności szans między biednymi a bogatymi, osobami zamieszkującymi w miastach i na obszarach wiejskich, młodymi i starymi oraz osobami niepełnosprawnymi. Środki na rzecz zmniejszenia nierówności przyniosą rezultaty jedynie, jeśli zostaną wprowadzone we współpracy z zainteresowanymi osobami i za ich zgodą oraz będą zwiększać możliwości dostępu do umiejętności. Równość szans jest niezbędnym warunkiem demokracji kulturowej.

40. Zdaniem Komitetu ważne jest, by młode pokolenie nauczyło się doceniać swoje materialne i niematerialne dziedzictwo, zrozumiało potrzebę jego ochrony oraz uczestniczyło w promowaniu dóbr kultury (np. w ramach europejskich dni dziedzictwa). Sądzi, że to dzięki tej wiedzy można stworzyć partnerstwa w celu zrównoważonego korzystania z dziedzictwa kulturowego i świadomego wykorzystywania środowiska. Zaleca, by w ramach europejskich dni dziedzictwa określić zawartość tygodnia tematycznego w taki sposób, by powstała sieć między działaniami władz samorządowych w obszarze kultury.

⁽²⁴⁾ CdR 2391/2012 fin.

⁽²⁵⁾ CdR 191/2011 fin.

⁽²⁶⁾ CdR 2077/2012 fin.

⁽²⁷⁾ Konkluzje Rady na temat zarządzania partycypacyjnego dziedzictwem kulturowym (2014/C 463/01): [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223\(463\)&from=PL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223(463)&from=PL)

⁽²⁸⁾ CdR 401/2011 fin.

41. Uważa, iż wolontariat jest obiecującą formą udziału społeczności lokalnej oraz rozwoju stosunków publicznych, odgrywa ważną rolę w zdobywaniu wiedzy i pobudzaniu zainteresowania kulturą oraz pomaga zapobiegać marginalizacji słabszych grup społecznych w społeczeństwie.

Współpraca i podejście oparte na uczestnictwie

42. Aby zapewnić trwałość, rozwój i widoczność dziedzictwa kulturowego, zdaniem KR-u ważne jest, by chronić wartości nierozdzielnie związane z tym dziedzictwem i korzystać z nich w sposób zrównoważony. Władze lokalne i regionalne oraz instytucje odpowiedzialne za kształcenie, kulturę i dziedzictwo kulturowe powinny współpracować ze sobą i rozwijać – najlepiej systematycznie – te aspekty, które mogłyby się okazać najbardziej użyteczne z punktu widzenia kompleksowego informowania społeczeństwa. Współpraca jest synonimem przywrócenia zaufania, nawiązania kontaktów między społecznościami oraz zagwarantowania znalezienia wspólnych rozwiązań dla wspólnych problemów.

43. Podkreśla ważną rolę transnarodowej inicjatywy miast partnerskich we wzajemnym poznawaniu, w sposób interaktywny i oparty na doświadczeniu, lokalnego i regionalnego dziedzictwa kulturowego i jego różnorodności, dzięki aktywnemu udziałowi obywateli. W tym kontekście zaznacza wartość dodaną, jaką wnosi na poziomie UE program „Europa dla Obywateli” we wdrażanie programów partnerskich i sieci miast. Dzięki projektom zachowania pamięci w wymiarze europejskim krzewi tolerancję i lepsze zrozumienie historii oraz różnorodności Unii Europejskiej, a także buduje związki między Europą a jej obywatelami. KR z zadowoleniem przyjmuje kontynuowanie tego programu w nowych ramach finansowych UE⁽²⁹⁾.

44. Zaleca nagradzanie najlepszych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, wynikających z partnerstw i współpracy między władzami lokalnymi, co także pozwoli wzmocnić tożsamość Unii Europejskiej.

45. Uważa za istotne, by na poziomie obszarów wiejskich i miast nawiązano i aktywowano współpracę tematyczną w obszarze dziedzictwa kulturowego oraz zachęcano wszystkie zainteresowane podmioty do aktywnego udziału w podejmowaniu decyzji, tak aby sprzyjać skutecznemu zarządzaniu partycypacyjnemu. Podkreśla wartość i znaczenie wielopoziomowego sprawowania rządów⁽³⁰⁾, które ułatwia między innymi rozpowszechnianie sprawdzonych rozwiązań w obszarze dziedzictwa kulturowego, rozwijanie demokracji uczestniczącej, wzajemne uczenie się, powstawanie nowych form partnerstwa i dialogu oraz zapewnianie skuteczności i spójności polityk sektorowych dotyczących dziedzictwa kulturowego.

46. Ponowna ocena znaczenia kultury i dziedzictwa kulturowego jest długim procesem wpływającym na wszystkie podmioty społeczeństwa. Zdaniem KR-u ta zmiana mentalności jest możliwa jedynie, jeśli jeszcze większa część społeczeństwa będzie się poczuwać do odpowiedzialności, co można osiągnąć np. poprzez zmniejszenie nierówności społecznych, rozwój wspólnot lokalnych, zwiększenie możliwości udziału w życiu społecznym, otwarcie na nowości i rozwijanie umiejętności niezbędnych dla projektowania, poznawania i doceniania umiejętności w dziedzinie innowacji oraz wartości kulturowych. Ponosimy wspólną odpowiedzialność za zapewnienie możliwości nabywania, we współpracy ze wszystkimi podmiotami, konkurencyjnej wiedzy i kultury niezbędnej do sprostania wyzwaniom, przed którymi stoi Unia Europejska. W tym kontekście Komitet przyjmuje z zadowoleniem i popiera punkt 28 konkluzji Rady Ministrów UE ds. Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu z 25 listopada 2014 r., w którym zaleca się rozważenie możliwości zorganizowania Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego. Przyczyniłoby się to do osiągnięcia wspólnych celów w kontekście ogólnoeuropejskim.

47. Podkreśla ważną rolę, jaką kultura może odgrywać w stosunkach zewnętrznych, jeśli chodzi o przewyżnianie różnic i uznawanie wspólnych wartości podzielanych przez społeczeństwa. Wnosi o większe uwypuklenie stosunków kulturalnych wysokiego szczebla i odnotowuje w tym kontekście niedawne wysiłki zmierzające do uwzględnienia dyplomacji kulturalnej w stosunkach zewnętrznych Unii Europejskiej, zwłaszcza poprzez działanie przygotowawcze „Kultura w stosunkach zewnętrznych UE”.

48. Zwraca uwagę, że konieczne jest także wzmocnienie współpracy na rzecz zwalczania przemytu dóbr i obiektów kulturowych. Wzywa państwa członkowskie do ratyfikowania konwencji UNESCO z 1970 r. i konwencji UNIDROIT z 1995 r. oraz zapewnienia ich skutecznego wdrożenia dzięki właściwemu dostosowaniu do prawa krajowego oraz wzmocnieniu kontroli celnych i policyjnych na granicach UE.

Bruksela, 16 kwietnia 2015 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Regionów
Markku MARKKULA

⁽²⁹⁾ Rozporządzenie Rady (UE) nr 390/2014 ustanawiające program „Europa dla obywateli” na lata 2014–2020.

⁽³⁰⁾ Karta wielopoziomowego sprawowania rządów w Europie.